

ინიზა იამანიძე

განათლება და XXI საუკუნე

საპარლამენტო არჩევნებში კოალიცია „ქართული ოცნების» გამარჯვებამ ქართველ ხალხს იმედი ჩაუსახა, რომ ჩვენი ქვეყანა რეალურად დაადგება დემოკრატიული მშენებლობის და განვითარების გზას, რაშიც განათლება ერთ-ერთი, თუ ერთადერთი არა, და უპირველესი პრიორიტეტია.

ღრმად ვარ დარწმუნებული, რომ ამიერიდან პარლამენტის განათლებისა და მეცნიერების კომიტეტი, განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო, გაითვალისწინებს საზოგადოების აზრს განათლების კარდინალურ საკითხებზე გადაწყვეტილებების მიღებისას.

განათლების სისტემის მოდერნიზაცია, ფაქტობრივად, ყოველდღიურად საზრუნავი საქმეა, რადგან XXI საუკუნე იმდენად სწრაფად ცვალებადია, რომ დღევანდელი სიახლე ხვალ უკვე მოძველებულია. ამ სიტუაციაზე მორგება, რაც დროითაა ნაკარნახევი, ადვილი არ არის. რთულად შეიძლება განისაზღვროს, რა მოთხოვნებს უყენებს ეს საუკუნე განათლებას საერთოდ მსოფლიოში და კერძოდ, ცალკეულ ქვეყანაში, რაც სიტუაციას ართულებს და პრობლემათა გადაწყვეტის სისტემის შექმნას მოითხოვს.

დამეთანხმებით, ერთ-ერთი ურთულესი პრობლემა დეცენტრალიზაციის გზით განათლების სისტემის ავტორიტარული მონოპოლიზმისგან სახელმწიფო სექტორის განთავისუფლებაა. გამომდინარე აქედან, აუცილებელია უარის თქმა უნიციფირებულ ერთფეროვან სტრუქტურებზე სკოლების სახით, რათა ჯერ შიგა კონკურენტუნარიანი გარემო შეიქმნას, ხოლო სამომავლოდ, სამოქალაქო საზოგადოების შექმნის მიზნით, მსოფლიო განათლების სისტემაში ორიენტაცია მოხერხდეს.

მსოფლიოში კონკურენტუნარიანი, საერთაშორისო დონის ახალგაზრდის აღზრდა, ისევ და ისევ მრავალწახნაგიანი კონცეფციის არსებობისა და მისი განხორციელების შედეგად ხდება, რომელიც ეროვნულ მსოფლმხედველობას უნდა ეყრდნობოდეს.

სულ ახლო წარსულში, 2000-2003 წწ. ჩემი საავტორო მოდელით მუშაობდა 51-ე ზოგადსაგანმანათლებლო საშუალო სკოლა, რომლის ძირითადი ამოცანა იყო სწავლების ხარისხის რეალური ამაღლება. რა თქმა უნდა, ამ

წერილში შეუძლებელია მოცემული მოდელის შინაარსსა და სტრუქტურაზე საუბარი, მაგრამ ერთი ცხადია: ჩვენი ყველა კურსდამთავრებული ირიცხებოდა უმაღლეს სასწავლებელში და ჩვენი მასწავლებლის ხელფასი ყველაზე მაღალი იყო მთელ ქვეყანაში.

და ეს ყველაფერი ხორციელდებოდა არა საბიუჯეტო თანხებით, არამედ პირიქით, დამატებითი განათლების ფონდის დაფინანსებით, რომლის შექმნა თვით საავტორო მოდელით იყო გათვალისწინებული. დამატებითი განათლების ინტეგრაცია ძირითად სწავლებასთან ერთ-ერთი ბერკეტია ხარისხიანი და მაღალი დონის განათლების მიცემისა, რა თქმა უნდა, ინდივიდის ინტერესების, მიდრეკილებებისა და პოტენციის შესაბამისად. ამის საშუალებას იძლეოდა მაშინდელი განათლების კანონი, რომელშიც ერთი მუხლი ეთმობოდა არატიპური სკოლის არსებობას სახელმწიფო სექტორში, რაც ხელს უწყობდა პედაგოგიური კოლექტივების შემოქმედებითობას, სწავლა/სწავლების სწორი ორიენტირების მიგნებასა და სწავლების ხარისხის ამაღლებას. ამასთან, ამ მოდელის განხორციელება სახელმწიფო დაფინანსებას არ მოითხოვდა.

არსებობს ფაქტობრივი მასალები იმის თაობაზე, რომ, სწავლების ხარისხის მიხედვით, დღეს ჩვენი ქვეყანა მსოფლიოს ქვეყნებს შორის ბოლო ადგილზეა (შემოწმებას აწარმოებდნენ მსოფლიო ასოციაციები PISA, PRIS, Timssi და ა. შ.).

არადა, დამოუკიდებელ, დემოკრატიულ საქართველოში საზოგადოების მოლოდინი განათლების განვითარებაზე სულ სხვაგვარი იყო.

განათლების ხარისხის დაცემის მიზეზი არის არა განათლების სისტემა, პედაგოგიური კოლექტივები და ხელმძღვანელი რგოლები, არამედ საქართველოს კანონი "ზოგადი განათლების შესახებ", რომლითაც სრულიად უგულველყოფილია არატიპური სკოლები. დამატებითი განათლების ქსელების შექმნა და დამატებითი განათლების მიცემა იკრძალება, და თანაც არა ერთი მუხლით. გამომდინარე აქედან, ვფიქრობთ, კანონში შესატანია ცვლილებები. არის საკითხები, რომლებიც დახვეწასა და სრულყოფას მოითხოვს, რათა უმოკლეს ვადაში კანონით შეიქმნას ის მექანიზმები, რომელიც უზრუნველყოფს ხელმისაწვდომ ხარისხიან განათლებას ყველა მოსწავლისათვის, მათი ადაპტაციის მიზნით სწრაფად ცვალებად სამყაროში.

სამყაროსთან კავშირის ერთ-ერთი საიმედო დოკუმენტად ფიზიკოს გია დვალის მიერ ახლადმოწოდებული განათლებისა და მეცნიერების რეფორმის სახელმწიფო კონცეფცია მიმაჩნია. იგი შეიმუშავა კომისიამ, რომელიც დამოუკიდებელი სტრუქტურაა სახელმწიფოსაგან, მაგრამ შეასრულებს სახელმწიფო დაკვეთას განათლებაზე. „შეუძლებელია, — წერს გია დვალი, — ერთი მხრივ, სისტემა მოერგოს იმ სახელმწიფოებრივ სტრუქტურას, რაც საქართველოში იყო და მეორე მხრივ, დემოკრატიული სტანდარტების

შესაბამისი განათლების სისტემა გქონდეს». რთულად განსახორციელებელი იქნება გარდამავალი პერიოდი, მაგრამ სხვაგვარად ვერა და ვერ მოიაზრება ქვეყნის მომავალი მსოფლიოს სტანდარტების დონეზე, რაც ხელს შეუშლის ქვეყნის განვითარებას საბაზრო ეკონომიკის პირობებში.

ურთულესი პრობლემაა შექმნა ცოდნის ეკონომიკისა, მას ქმნიან განათლებული ადამიანები, რომლებიც საწყის განათლებას სკოლებში იღებენ. დასუსტება ნიშნავს ინტელექტუალური ძალების დასუსტებას, რაც მოყვარეს არ უნდა ახარებდეს, რადგან ამ დროს მოქალაქეების ადვილად გაბრიყვება, პროპაგანდით ტვინის გამორეცხვა, თავისუფალი აზროვნების დაკნინება სწორედ იმის საწინააღმდეგო შედეგს მოიტანს, რასაც უნდა ემსახურებოდეს ქვეყანაში მიმდინარე განათლების რეფორმა, ანუ არა განათლების პრიორიტეტს საქართველოში, არამედ მის დაცემა-განადგურებას. ამიტომ გია დვალის შემოთავაზებული პროექტები უკვე ინფორმაციულად არის სასარგებლო, ისინი უნდა გაითვალისწინონ და მსჯელობის ობიექტად აქციონ სამომავლოდ.

იცინა კი დღეს განათლების სისტემის ხელმძღვანელმა პირებმა, რას უნდა ემსახურებოდეს განათლება, კონკრეტულად — სკოლა? — ამ კითხვას უცვლელად სვამდა კაცობრიობა დასაბამიდან დღემდე, მაგრამ დროსთან მიმართებაში პასუხები სრულიად მრავალფეროვანი იყო.

XXI საუკუნის პრობლემა ის არის, რომ მან საფუძველი გამოაცალა ტრადიციულ სკოლას; უდავოა ისიც, რომ ცვლილებების გათვალისწინებასთან ერთად პროცესი უნდა დაეფუძნოს ქართულ ეროვნულ ფასეულობებს, მაგრამ იგი ვერ ჩარჩება მხოლოდ ეროვნულ ჩარჩოებში — მან უნდა გაითვალისწინოს მსოფლიო პროცესები, გლობალიზაცია, დემოკრატიზაცია, ერთაშორის ურთიერთობები და ისე გაიაროს ბეწვის ხიდზე, რომ ერის მომავალს არ უბიძგოს მამულის, ენისა და სარწმუნოების დათმობისაკენ და უკიდურესი ლიბერალიზმის იდეოლოგიას არ დაუქვემდებაროს (ერთი მსოფლიო, ერთი ენა, ერთი ხალხი). არადა შუალედური ზღვარი არც ისე იოლი დასადგენია. ქვეყანაში მიმდინარე პროცესებში ერთმანეთისაგან რთული გასამიჯნია ეროვნული და ზოგადსაკაცობრიო დინამიკა. ამის გამოცდილება არათუ ჩვენი ქვეყნის, არამედ მსოფლიოს განათლების სისტემებსაც არ გააჩნია, არადა დრო არ ითმენს — პროცესები თანამედროვე და აქტიური სკოლის ჩამოყალიბებისკენ გვიბიძგებს, იმ პრობლემატიკითა და ამოცანების გადაწყვეტის გზების ძიებით, რაც ახალი მაღალშედეგიანი ინოვაციური ტექნოლოგიების გამოყენებას გულისხმობს და სწორედ ამიტომაც არის ძალიან საიმედო იმ კომისიის მუშაობა განათლების სისტემის განახლების გზაზე, რომელსაც ქართველი ფიზიკოსი გია დვალი ხელმძღვანელობს.

არადა ჯერჯერობით, თუ ქვეყანაში მიმდინარე პროცესებს გააანალიზებთ, დავინახავთ, რომ ეს გართულებული პოლიტიკური კონფლიქტის ეპოქაა.

ამას ვერც დღევანდელი ხელისუფლება უარყოფს, მაგრამ განსხვავებით ძველისაგან დღევანდელები არ უგულვებელყოფენ იმას, რომ მოქალაქეებს უფლება აქვთ, მონაწილეობა მიიღონ ქვეყნის მართვასა და, კონკრეტულად, განათლების სხვადასხვა საჭირობებზე საკითხის გადაწყვეტაში.

ზემოაღნიშნულ საკითხებში ჩართვისას აუცილებელია, სწორად განვსაზღვროთ განათლების რაობა, რომელშიც ბევრად მეტი იგულისხმება, ვიდრე ცოდნის ფლობაა. ცოდნა საფუძველია, მაგრამ ცოდნაზე დაფუძნებული შემოქმედებითობა, ახალი უნარებისა და ჩვევების გამომუშავება, ზედნაშენია ცოდნისა და ნაყოფია ანალიტიკური აზროვნებისა, რომელიც ინფორმაციას სწრაფად გადამუშავების მიზნით მოიძიებს. ვისაც სჯერა, რომ მხოლოდ წარჩინებული სწავლა, სკოლის ატესტატი ან დიპლომი არის საიმედო მომავლის გარანტია, მწარედ ცდება. მართალია, რომ ჩვენ შემოქმედებითობის ბერკეტად სასწავლო დისციპლინების გაღრმავებული სწავლა მიგვაჩნია, მაგრამ არა მხოლოდ იმ მიზნით, რომ მივაწოდოთ ინფორმაცია ცოდნის შესახებ, რაც ბევრად ადვილია, ვიდრე ვასწავლოთ ცოდნის პრაქტიკულად გამოყენება. ამიტომ აუცილებელია პროცესებში ჩავრთოთ მოსწავლეები და მათთან ერთად შევქმნათ დროის შესაბამისი განათლების სისტემა, რომელიც ინდივიდუალურ შემოქმედებითობას დაეფუძნება და მოსწავლეთა ინტერესებით იქნება ნაკარნახევი.

მოსწავლემ საკუთარი განათლების პროფილი თვით უნდა განსაზღვროს.

გვაქვს ჩვენ ასეთი სკოლა?! ნამდვილად არა, არადა აუცილებელია ადრეული ასაკიდან დაწყება ფინანსებისა და ბიზნესის სწავლებისა. ფაქტია, რომ აუცილებლობის გამო, ასეთი სკოლები დღევანდელ მსოფლიოში არსებობს. სწავლება და აღზრდა მოითხოვს ფიქრს, შემოქმედებითობას და კეთილშობილურ დამოკიდებულებას, ახალგაზრდების მხარდაჭერას პიროვნებად ჩამოყალიბების საქმეში. ისევ ისმება კითხვა, ვახერხებთ ჩვენ დღეს ამას? სამწუხაროდ, ვერა! ამიტომ სკოლას, რა თქმა უნდა, სჭირდება დემოკრატიული თავისუფალი მოქალაქის აღზრდის მიზნით, ზნეობისა და ეთიკის ნორმების დაცვის ფარგლებში და არა ავტორიტარიზმი, მაგრამ ყველაზე მეტად მას მართვისას არისტოკრატიზმი სჭირდება.

გამომდინარე აქედან, სკოლის მართვაში იმ პირების გამოყენება, რომელთაც დებულება უფლებას აძლევთ, მათი ქმედება გასცდეს ყოველგვარ ავტორიტარიზმს, იყოს ძალადობის და ზეწოლის, შიშისა და სტრესის შემქმნელი სასწავლო პროცესების მართვისას, არის დაგმობა პედაგოგიური მეთოდებისა და, საერთოდ, პედაგოგიური მეცნიერებებისა, რომელთა ისტორია კაცობრიობის ისტორიის დასასრულამდე იარსებებს, როგორც ქვეყნის მომავლის აღზრდის მსახური. მართალია, სკოლაში არსებობს აგრესიული მუხტი, რომელიც საშიშია, მაგრამ უფრო საშიშია მისი არასწორად მართვა.

მსოფლიო დონის პედაგოგ-მეცნიერთა აზრით, „სახელმწიფო თავის ხალხს უცხადებს ომს, როცა არ ზრუნავს განათლებაზე«. არ შეიძლება, შევეგუოთ უხარისხობას განათლებაში, მაგრამ არც იმ ხარისხით უნდა დაეკმაყოფილდეთ, რომელიც ჩამორჩება მსოფლიო სტანდარტებს, უხარისხობა განათლებაში იწვევს მენტალობის ჩახშობას, ჩაკვლას, რაც მოუთმენელია და რაც ვერა და ვერ იქნება დამშვიდების საფუძველი. ვერანაირად ვერ შევეგუებით ერთ კოსმოპოლიტურ მსოფლიოს, ერთი ენით, ერთი ხალხით — ნაცვლად ტრადიციული მამულის, ენისა და სარწმუნოებისა. პირიქით, ამ სამებაზე აღზრდილმა საზოგადოებამ, მოსულმა გუშინდელი დღიდან, გადაარჩინა ქვეყანა 2012 წლის 1 ოქტომბერს, საქმე ისევ გასაგრძელებელია. ბრძოლამ შედეგად უნდა მოიტანოს განათლების იმგვარი სისტემა, რომელსაც ზნეობრივი ტრადიციების მცოდნე, პატრიოტი მომავალი თაობების აღზრდა შეეძლება და მხოლოდ ამის შემდეგ დაუბრუნდება განათლებას ეროვნული და სულიერი ფუნქციები.

კითხვა „კაცია ადამიანი?!« დღეს თითქმის უპასუხოდ რჩება. ვინ არ იცის, რომ გაადამიანურება რთული პროცესია, მხოლოდ უფლის მიერ ბოძებული ნიჭითა და შეწვევით შეიძლება მიაღწიო მიზანს აღზრდაში. არც ისაა ახალი, რომ საუკუნეების განმავლობაში აღზრდის კონცეფციები ეყრდნობოდა რელიგიურ იდეოლოგიებს, თანამედროვე ქაოსში მხოლოდ ეკლესიურ ცხოვრებას შეუძლია საზოგადოების სრულყოფა. სამწუხაროა, მაგრამ ფაქტია, რომ სკოლებში არ არსებობს აღზრდის არანაირი სისტემა. მოსწავლეები უსისტემო სივრცეში არიან და ორგანიზაციული ერთიანობის პრინციპებიდან შორს დგანან. გამაერთიანებელია რწმენა, ამიტომ ადამიანმა ადრეული ასაკიდან უნდა იცოდეს, რომ ღმრთის რწმენა უდიდესი ძალაა, რომელიც საწინდარია იმ გამარჯვებისა, რომელიც ადამიანმა სიკეთისა და სიმართლისათვის ბრძოლაში უნდა მოიპოვოს, ასევე იგი გამორიცხავს სახელმწიფოს აგებას სიცრუეზე. უღირსობა ვერ დაიჭერს ადგილს ყოფაში. გვექნება მხოლოდ და მხოლოდ სულიერი და ზნეობრივი პოლიტიკა, რომელსაც, ფაქტობრივად, საფუძველი სკოლაშივე ჩაეყრება, რომლის დედაბოძი მასწავლებელია. სწორედ მას უნდა შევუქმნათ პირობები იმისა, რომ რუდუნებით, რწმენით შეასწავლოს აღსაზრდელს ქვეყნისა და ერის სიყვარული, მშვენიერებისა და სიკეთის, სიბრძნისა და ზნეობის მაგალითებზე დაყრდნობით.

თანამედროვე სკოლა იქითკენაა მიმართული, რომ ე. წ. მსოფლიო მოქალაქე აღზარდოს. პიროვნება, რომელიც მხოლოდ ასეთ ღირებულებებზე იზრდება, არ იცნობს საკუთარ ისტორიულ, რელიგიურ ტრადიციებს და საკუთარ ფესვებს სწყდება, ეროვნული ქართული სახელმწიფოს მშენებლად ვერ გამოდგება.

თუ, გარკვეული მოსაზრებებით, უცხო პირების ჩართვას სკოლის

მართვაში შეიძლება ჰქონდეს რაიმე გამართლება, სისტემად მისი ქცევა მხოლოდ დააზარალებს სკოლას. უფრო კონკრეტულად: პოლიციელი — ეს სტრესია ბავშვის ფსიქიკაზე, სტრესულ ზეგავლენას ახდენ: უჩნდება რა მუდმივი მეთვალყურის შეგრძნება, მასში შიში ისადგურებს, რის ფონზეც იგი თავიდან იხსნის თვითკონტროლს, რაც ფაქტობრივად დამლუპველია მისი, როგორც მოზარდის, ფორმირებისათვის; ჩვენს დროში მასწავლებლის ისედაც დაცემულ ავტორიტეტს დაბლა სცემს, არარაობამდე დაჰყავს იგი. ზედმეტი ხდება მისი, როგორც აღმზრდელის ფუნქცია, ფუნქცია მასწავლებლისა, რომელიც დედაბოძია სკოლის, ის იგებს ყველა ბრძოლას პიროვნების აღზრდის ურთულეს გზაზე, ასე რომ, ჩვენ სულ მალე შეიძლება ეს ომი წავაგოთ, რადგან დაბალი დონე განათლებაში ხალხის წინააღმდეგ ბრძოლაა, რასაც წინდაუხედაობას და შეცდომას ვერ დაფარქმევთ, რადგან იგი პირდაპირპროპორციულად ებრძვის ქვეყნის მომავალს, მის ბედს და ადგილს მსოფლიოში. სანამ ჩვენ ჯერ კიდევ ვარსებობთ, აუცილებელია ზრუნვა ქართული გენის გადასარჩენად, რაც მხოლოდ და მხოლოდ ქართულ სკოლას შეუძლია, მაგრამ არა დამოუკიდებლად, არამედ — სახელმწიფოს დაკვეთით, ხელისშეწყობით, რათა აღვზარდოთ პატრიოტი, ზნეობისა და ტრადიციების მცოდნე მამულიშვილი.

კარგია, მოვისმინოთ და შევისმინოთ ჩვენი პატრიარქის სიტყვები, რომელიც სულ რამდენიმე წინადადებით წყვეტს იმ გლობალურ პრობლემებს, რომელთა შესახებაც ზემოთ მოგახსენეთ და რაც აუცილებლად მოსაგვარებელია, რადგან სხვანაირად დრო არ ითმენს, გაჩერებული ქვეყანა ვერაუვის დაეწევა.

„საქართველო აღმოსავლეთისა და დასავლეთის, ჩრდილოეთისა და სამხრეთის გზაჯვარედინზე მდებარეობს და, ბუნებრივია, განიცდის მათ გავლენას, მაგრამ ჩვენი ღირსება სწორედ ის იქნება, თუ ჭეშმარიტ რწმენას და ეროვნულ ღირებულებებს შევინარჩუნებთ, სხვათა საუკეთესო გამოცდილებას გამოვიყენებთ და ამ ყოველივეს დროის მოთხოვნილებებს შევუსაბამებთ!“

სწორედ, იმარჯვებს ის, ვინც კარგად დაუფლებია დროს — ეს დიდი სიბრძნეა და ამასთან დიდი გამარჯვების საწინდარიც!